

lijk het bewijs leveren zowel van de mogelijkheid als van de superioriteit van dit kinderanropologisch gebaseerd en kinderanropologisch gericht moedertaal-onderwijs voor alle sociale milieus. De noodzakelijkheid van spellingvereenvoudiging wordt hierdoor niet aangetast. De uitgespaarde tijd (zie onze berekeningen bij vraag 2) kan - men mag met grote waarschijnlijkheid schrijven "zal", mits men van de taal van de "eigen" kinderen uitgaat - de taalvaardigheid ten goede komen, evenredig natuurlijk aan de individuele taalvermogens.

SCHOOLBIBLIOTHEEK EN BASISONDERWIJS I

A. Oldersma

"Het lagere-schoolkind van deze tijd leeft in een wereld die een steeds wijdere horizon krijgt. Het is een wereld die o.a. gekenmerkt wordt door de enorme vooruitgang van de natuurwetenschappen.

De moderne communicatiemedia zijn het machtige middel bij de verspreiding van informatie en het geven van ontspanning, en zij hebben een sterke invloed op de meningsvorming.

Hierdoor blijft de leefwereld van het kind niet langer beperkt tot zijn eigen naaste omgeving. Het onderwijs moet hier gebruik van maken en erbij aansluiten.

Wij zullen het kind van nu klaar moeten maken voor een wereld die wij niet kennen, maar we weten wel, dat het een wereld zal zijn die de mens steeds voor nieuwe problemen en opdrachten zal plaatsen. Het aanbrengen van kennis en vaardigheden, eens het hoofddoel van het onderwijs, komt in dienst te staan van het wekken van intellectuele belangstelling en van het vermogen om onder eigen verantwoordelijkheid nieuwe kennis te verwerven."

Het bovenstaande ontleen we aan: "Modern maths in de basisschool, indrukken van een experiment in Edinburgh" (Wolters-Noordhoff, 1969).

Tegen deze achtergrond lijkt ons een pleidooi voor het inrichten en gebruiken van schoolbibliotheken overbodig.

De schoolbibliothek is echter niet alleen een informatiebron, maar levert materiaal dat ook voor het kind, in de meest ruime zin persoonsvormende waarde heeft.

Het citaat toont aan dat de school de kinderen handelingsbekwaam moet maken op alle terreinen, op intellectueel, creatief en sociaal gebied. De school moet het kind vele alternatieve wijzen van leven (m.n. het leven vrij van arbeid) bieden.

De functie van de bibliotheken in de school

In de "Proeve van een leerplan voor het basisonderwijs", wordt op pag. 34 van

deel A de functie van de school- of klasbibliotheek als volgt geformuleerd:

"- Het kind moet ervaren, dat er lectuur is op elk gebied waarvoor het belangstelling heeft.

- Het kind moet boeken leren hanteren.

- Het kind moet de kans hebben in aanraking te komen met boeken die de moeite waard zijn gelezen te worden ter verrijking en verdieping van zijn belevingswereld.

Om dit te bereiken moet de bibliotheek bestaan uit boeken die enerzijds aansluiten bij de leerstof zoals die bij de verschillende vakken en in de verschillende leerjaren aan de orde komt, waardoor de kennis en het inzicht, in de lessen verworven, kunnen worden verdiept, en die anderzijds van een zodanige inhoud en vorm zijn, dat de taalbeheersing en de culturele vorming erdoor worden bevorderd. Dat betekent, dat de bibliotheek met zorg moet worden samengesteld. Waar dit mogelijk is, verdient het aanbeveling contact te zoeken met de plaatselijke of naburige jeugdbibliotheek voor het inwinnen van adviezen. Wanneer de schoolbibliotheek op de juiste wijze is samengesteld kan dit voor de schooljeugd aanleiding zijn de weg naar de jeugdleeszaal gemakkelijker te vinden. Daar is de keuze uiteraard veel groter en kan het deskundige personeel het kind voorzien van lectuur, waarvoor het op school belangstelling heeft gekregen. Op deze wijze is het mogelijk het kind reeds op jonge leeftijd te vormen tot een regelmatige gebruiker van de Openbare Bibliotheek.

In iedere school behoort tevens een personeelsbibliotheek te zijn, waarin iedere leerkracht de stof kan vinden, die hij bij de voorbereiding van zijn lessen behoeft."

De schoolbibliotheek zal derhalve een ruime keuze moeten bieden van kinderlandliteratuur ter ondersteuning van de taalvorming en van informatieve literatuur ter ondersteuning van de andere vakken.

In het kader van de algemeen vormende taak van het onderwijs heeft de schoolbibliotheek echter nog andere functies:

1. het stimuleren van de leesbereidheid en het verhogen van het leesniveau van de schooljeugd (m.n. kinderen uit zgn. taalzwakke milieus).
2. het bieden van oriënteringsmogelijkheden waardoor de kinderen in aanraking komen met literatuur die ook andere gebieden dan de vaste leervakken bestrijkt of die de onderlinge verbanden tussen die leervakken accentueert.
3. het vormen van de kritische zin bij het lezende kind en het verbeteren van de literaire smaak, o.m. door de kinderen in aanraking te brengen met boeken waar zij anders niet toe zouden komen.
4. het bevorderen van liefde voor boeken, hetgeen ook inhoudt dat de kinderen leren de boeken met zorg te hanteren.
5. het instrueren van kinderen in het gebruik van de bibliotheek en van de catalogi, o.m. door hen bij het bibliotheekbeheer in te schakelen.

6. het stimuleren van het lezen thuis voor ontspanning en vorming, waarbij een eigen boekenbezit voor de kinderen onmisbaar is.

Het boekenbezit

Naast de centrale schoolbibliotheek is er - zeker voor de laagste klassen - kinderliteratuur die zodanig als leerstof geïntegreerd is of kan worden, dat plaatsing in de klassen voor langdurig gebruik de voorkeur verdient. In dat geval is echter centrale registratie noodzakelijk, zodat de eis dat ieder kind toegang moet hebben tot ieder boek in de school bewaarheid kan worden.

Vooraf de informatieve literatuur, de naslagwerken en verhalenbundels, de verhalende lectuur die bij de verschillende vakken illustratief materiaal biedt (dierenverhalen, verhalen over vreemde landen en over andere tijden), horen in de centrale schoolbibliotheek thuis.

De verdeling van het materiaal over een centrale bibliotheek en klasbibliotheekjes moet worden aangepast aan de methodische en didactische inzichten van de leerkrachten. Idealiter zou de schoolbibliotheek een eigen localiteit moeten hebben om een optimaal gebruik te garanderen: in een dergelijk lokaal moet dus ruimte zijn om een gehele klas onder leiding van onderwijzer(es) of schoolbibliothecaris in de bibliotheek te laten werken.

De ervaring toont aan dat een collectie van 2.000 boeken een redelijk hanteerbaar gemiddeld uitgangspunt voor de opzet van een centrale schoolbibliotheek vormt. Ruim de helft van dit aantal zal bestaan uit informatief materiaal: naslagwerken (een grote encyclopedie, een grote handatlas, woordenboeken, een jeugdensyclopedie), bronnenboeken (d.z. boeken waarin gegevens zijn verzameld die kunnen dienen bij het maken van werkstukken en projecten), verhalenbundels over dieren, vreemde landen, vervlogen tijden, plaatwerken.

Daarnaast zal de schoolbibliotheek moeten beschikken over de beste kinderliteratuur, die kan dienen bij het individueel lezen en voorlezen. De grote klassieken van de kinderliteratuur mogen hier niet ontbreken, evenmin als de belangrijke moderne kinderboeken.

Uiterst belangrijk voor de taalvorming in de laagste klassen zijn ook de prentenboeken, die tevens bijdragen tot de kunstzinnige vorming van de schooljeugd. De schoolbibliotheek moet het kind de kans bieden te ontdekken wat de cultuur op velerlei terrein biedt. Het bezit van de schoolbibliotheek moet op doelmatige wijze toegankelijk gemaakt en geadministreerd worden. De boekerij dient daarom open opgesteld te worden zodat de kinderen de gelegenheid hebben om zelf bij de boeken te komen. De ordening van de boeken in deze open opstelling moet voor kinderen logisch en begrijpelijk zijn.

De toegankelijkheid van de literatuur moet verder door middel van een goed catalogusapparaat bewerkstelligd worden. De beginselen van de hierbij gebruikte systematiek moeten voor kinderen hanteerbaar zijn.

School- en klassebibliotheken

De bibliotheek kan op verschillende manieren in de school gehuisvest worden:

1. Klassebibliotheken: iedere klasse heeft een eigen collectie boeken (in Nederland de meest voorkomende vorm).
2. Centrale schoolbibliotheken: alle boeken zijn in een centrale ruimte ondergebracht: in het schoolbibliotheeklokaal (slechts uitzonderingszelden in een schoolgebouw aanwezig), in de schoolzaal, aula, multi-purpose room, hal e. d.
3. Centrale schoolbibliotheek en klassebibliotheek in combinatie (naar Deens voorbeeld).

Iedere school zal die vorm moeten kiezen die het beste past bij de huisvestingsomstandigheden en bij het door de school te volgen onderwijssysteem. Welke vorm dan ook gekozen wordt, steeds is een centrale administratie van het boekenbezit een vereiste om te garanderen dat de boeken niet in een klas "verankeren". Over elk van de bovengenoemde vormen kunnen we enkele opmerkingen maken, zonder te pretenderen dat daarmee alle vragen omtrent de opzet van het schoolbibliotheekwerk beantwoord zijn.

1. Klassebibliotheken

Door het werken met uitsluitend klasse-bibliotheekjes wordt het rendement van de boeken, schoolorganisatorisch gezien, laag gehouden, en is de keuzemogelijkheid voor de kinderen geringer. Het eerste bezwaar kan men door een centrale administratie opheffen. Doordat men na het raadplegen van de catalogus weet in welke klas bepaalde boeken zijn, is het organisatorisch eenvoudig dat boeken van de ene klas naar de andere klas gaan. Zo kunnen tegen het eind van het schooljaar eenvoudige boeken uit de tweede klas overgeheveld worden naar de eerste voor de vlotte lezers.

Het is aan te bevelen dat een van de onderwijzers(essen) de verzorging van deze centrale administratie op zich neemt. Door deze centrale administratie worden de klassebibliotheekjes beweeglijker dan de klassebibliotheekjes "oude stijl". Ook de keuzemogelijkheden worden er uiteindelijk door verruimd, zodat voldaan kan worden aan het aloude Amerikaanse bibliotheekdevies: "het juiste boek voor het juiste kind onder de juiste omstandigheden op het juiste moment". D.w.z. een bepaald boek dat op een gegeven tijdstip van belang kan zijn voor de ontwikkeling van een bepaald kind, binnen diens bereik brengen. Als het kind in zijn eigen vertrouwde ruimte, c.q. klas, bezig is, ontstaan de juiste omstandigheden. Het constant verkeren in een omgeving met boeken zal ongetwijfeld het gebruik stimuleren. Voor het gebruik van klasse-bibliotheekjes zijn dus een aantal plus-punten: de onderwijzer(es) kent het kind; het juiste moment en de juiste omstandigheden treft men vooral in de klas aan.

Tenminste als de bibliotheek uitnodigend is ingericht. De boeken moeten gemakkelijk te bereiken zijn in open kasten. De uiterlijke verschijning van

het boek doet bij het kind bepaalde verwachtingen ontstaan. Saaie bruine en blauwe käftjes doen daaraan afbreuk; deze hebben dan ook plaats gemaakt voor doorzichtig plastic.

In de klas is de onderwijzer in staat het kind te observeren in de omgang met boeken. Hij zal zich gaan afvragen waarom bepaalde boeken wel of niet gelezen worden. Hij ontdekt voorkeur en merkt dat sommige kinderen "gemakkelijke boeken" nodig hebben, andere moeilijker of "volwassener". Hij observeert kinderen die vlot en definitief kiezen en kinderen die eindeloos, besluiteloos zoeken. Sommige kinderen vragen naar "droevige", poëtische of spannende boeken, of boeken over bepaalde onderwerpen.

Het observeren van het omgaan met boeken is voor de onderwijzer een mogelijkheid de kinderen beter te leren kennen. In de klas kan vooral de vertrouwensrelatie, die er tussen leerlingen en onderwijzer behoort te zijn, positief worden aangewend: hier in de vorm van een advies bij het kiezen van een volgend boek.

2. Centrale Schoolbibliotheken

De centrale schoolbibliotheek biedt een ruimere keuzemogelijkheid en een hogere rentabiliteit van het boekenbezit.

Bovendien verschaft de centrale schoolbibliotheek meer mogelijkheden voor de instructie van leerlingen in bibliotheekgebruik voor studiedoeleinden. Om misverstand te voorkomen moet uitdrukkelijk gesteld worden dat ook wanneer de centrale schoolbibliotheek als vorm gekozen wordt, de boeken tevens in de klasse gebruikt moeten kunnen worden.

3. Combinatie van centrale schoolbibliotheken en klasbibliotheek

Om zowel van de voordelen van de centrale schoolbibliotheek als van de klasbibliotheekjes te kunnen profiteren, is de tussenvorm mogelijk. In de klasbibliotheek worden dan ondergebracht: kinderboeken (veel fictie en enige non-fictie) en enige naslagwerken als woordenboeken, atlassen.

In de centrale bibliotheek: een ruime sortering non-fiction (informatief). Er kunnen om financiële redenen niet voor elke klas een volledige encyclopedie, dure naslagwerken voor aardrijkskunde, geschiedenis, biologie enz., platenatlassen, plaatwerken, dure verhalen- en gedichtenbundels worden aangeschaft.

Dit materiaal behoort dus in een centrale schoolbibliotheek thuis. Ook de centrale administratie van de klasbibliotheekjes vindt plaats in deze meer "informatieve" centrale bibliotheek. Deze levert de boeken, nodig voor studie van geschiedenis, aardrijkskunde en biologie, om materiaal te zoeken bij belangstelselcentra, projecten en de voorbereiding voor spreekbeurten. Deze boeken kunnen tijdelijk aan een klas ter beschikking worden gesteld.

Hoe de kinderen tijdens de leesles gebruik moeten maken van de bibliotheek is mede een van de taken van de lessen individueel lezen.

Door in de centrale bibliotheek ook een aantal fictie-boeken onder te brengen

en door zgn. "snuffeluurtjes" te organiseren, kunnen de voorraden in de klasbibliotheek geregeld "ververst" worden.

Op deze wijze kunnen een aantal fictie-boeken uit de klasbibliotheekjes voor nieuwe geruild worden uit de centrale bibliotheek. Met snuffeluurtjes worden uurtjes bedoeld, waarin kinderen onder leiding, in groepjes uit diverse klassen of bij toerbeurt "snuffelen" in de centrale bibliotheek. Met een enkel uurtje per week, afhankelijk van de grootte van de school, komt men al een heel eind. Om administratieve problemen te voorkomen, is het dan wel raadzaam de hulp van enkele moeders in te roepen.

Documentatiecentrum

Aan de opmerkingen over de centrale schoolbibliotheek voegen we nog het volgende toe.

De centrale schoolbibliotheek kan het uitgangspunt zijn voor het komen tot een documentatiecentrum, waarin naast informatieve boeken worden opgenomen: filmstroken, dia's, wandplaten, landkaarten, stempels, grammofoonplaten, geluidsbanden, cataloguskaartjes van films, tijdschriften enz.

Uiteraard dient de codering overeen te komen met die van de boeken en in een systematische catalogus te worden ondergebracht.

Ongetwijfeld zal de uitbouw van het documentatiecentrum de komende jaren ruime aandacht krijgen.

(wordt vervolgd)

Het Moedertaalgedeelte uit de Amsterdamse Schooltoets

Een overzicht na vijf jaar

H. Wesdorp

1. Inleiding

Sinds 1966 wordt aan het eind van de zesde klas van het basisonderwijs een steeds groeiende groep leerlingen de van oorsprong Amsterdamse Schooltoets afgenomen. Deze toets tracht kennis van en inzicht in de gangbare schoolvakken te meten. Hij wordt gebruikt als hulpmiddel bij het bepalen van de soort van voortgezet onderwijs die de leerlingen gaan volgen.

De instituten die bij de constructie van de toets waren betrokken, hebben hun werkzaamheden echter ook gezien als een uitstekend middel om het basisonderwijs te analyseren, zijn einddoelstellingen te concretiseren en ter discussie te stellen*.

De samenwerkende instituten die de voornaamste verantwoording hadden voor de constructie en afname van de toets, waren het Nutsseminarium voor Peda-

* Samenwerkende Instituten, Nutsseminarium en R. I. T. P.: Amsterdamse Schooltoetsen. Groningen, 1967, p.1.